

«El gremi és implacable»

J. M. Castellet (Barcelona, 1926), crític literari, assagista, i editor de prestigi, ara s'endinsa esplèndidament en la prosa narrativa amb *Els escenaris de la memòria*, fèrtil crònica literària de les seues afinitats electives. Ací parla dels escriptors catalans que hi trau, i del gremi, implacable.

Vicent Martí

Poc abans d'eixir *Els escenaris de la memòria* vostè declarava sentir molta timidesa respecte a aquest llibre. Ara ja no en deu tenir, el text és excel·lent...

—No, sí... el fet és que jo, habituat a fer crítica literària, no havia escrit mai un llibre, diguem-ho així, narratiu, tot i que sigui sobre escriptors i esdeveniments culturals. La timidesa naixia d'aquí. Vull dir que jo m'adonava que me'n sortia dels meus marges habituals en la manera d'escriure. I em van venir tots els dubtes, sobretot perquè, és clar, jo m'hi enfrontava amb un estil diferent i m'hi enfrontava als seixanta anys. Fins que no he vist que hi ha un cert acord a acceptar aquesta fórmula narrativa que hi empro, no m'he quedat una mica tranquil.

—Amb tot, vostè temia haver-se'n quedat a mig camí. Després de la bona acollida crítica que ha tingut el llibre, ¿encara té aquesta sensació?

—En tinc una mica menys, però encara, encara. Potser aquí intervé la meua part de crític literari, però crec, sobretot respecte a algun tipus d'adjectivació, que tal vegada un narrador professional podia anar més lluny, fer-ho millor. A desgrat d'això, és cert que ara no tinc la inseguretat que tenia al començament.

—L'adjectivació ens porta inexorablement a Pla, un dels retrats més reeixits del seu llibre. ¿Quina influència exerceix l'escriptura de Pla en la seua?

—Pla m'ha influït més en el to narratiu que en l'adjectivació plenament dita. L'adjectivació de Pla és, en general, magistral, i per tant és un tema que voldria defugir, no voldria ni comparar-m'hi. En el to sí que m'ha influït benèficament i, més o menys, me n'he sortit. En l'adjectivació, no. L'adjectivació és la pinzellada més o menys genial que es fa en descriure un personatge, un paisatge, o una situació. Bé, jo penso que estic lluny d'haver aconseguit aquest nivell.

—Robert Saladrigas, a *La Vanguardia*, sospitava que els sentiments de vos-

tè cap a Pla són d'amor/odi. Jo no hi estic d'acord.

—¡Jo, tampoc! No hi estic d'acord, però respecte les interpretacions dels altres, és clar. En relació amb Pla no em trobo ni en l'amor ni en l'odi. Em trobo, si de cas, en l'admiració literària i en la dissidència ideològica en alguns aspectes. Però, al meu entendre, això no són sentiments d'amor/odi, que serien més aviat de mestre/deixeble, que serien més aviat d'altres tipus de relacions que hi ha en la vida i que jo no vaig mantenir mai amb Pla.

Vaig tractar Pla moltes vegades, però no podria dir que n'he estat amic. Era molt difícil ser-ho, tenia molt pocs amics, si és que en tenia cap. Pla, desgraciadament, parlava malament de tothom, i mai no aconseguies saber quins eren més amics que els altres. Ara bé, com l'he conegut molt a través de la seua obra literària, això potser fa que sembli que hi estic molt més implicat, fins i tot en l'estil abrupte i bruscat amb el qual parla. No. Pla parlava així, si fa no fa.

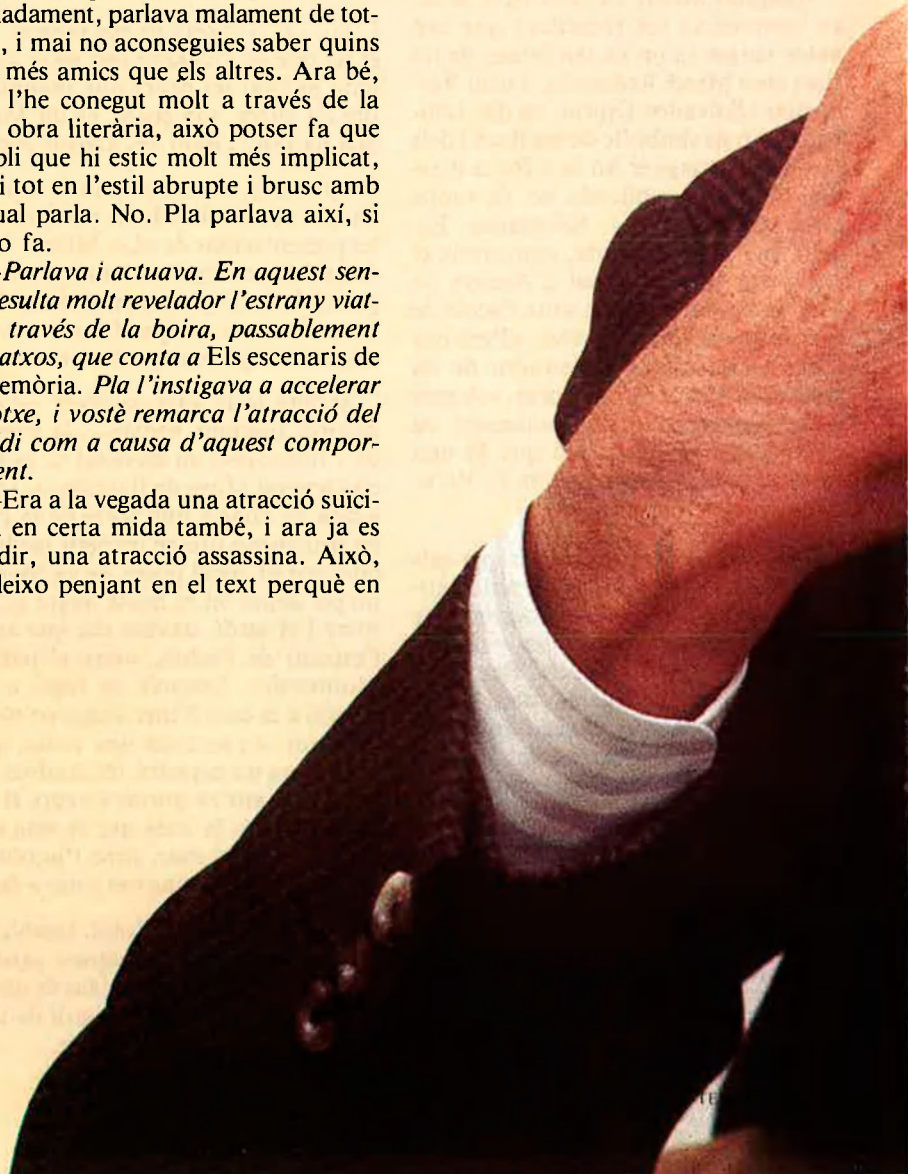
—Parlava i actuava. En aquest sentit, resulta molt revelador l'estrany viatge a través de la boira, passablement borratxos, que conta a *Els escenaris de la memòria*. Pla l'instigava a accelerar el cotxe, i vostè remarca l'atracció del suïcidi com a causa d'aquest comportament.

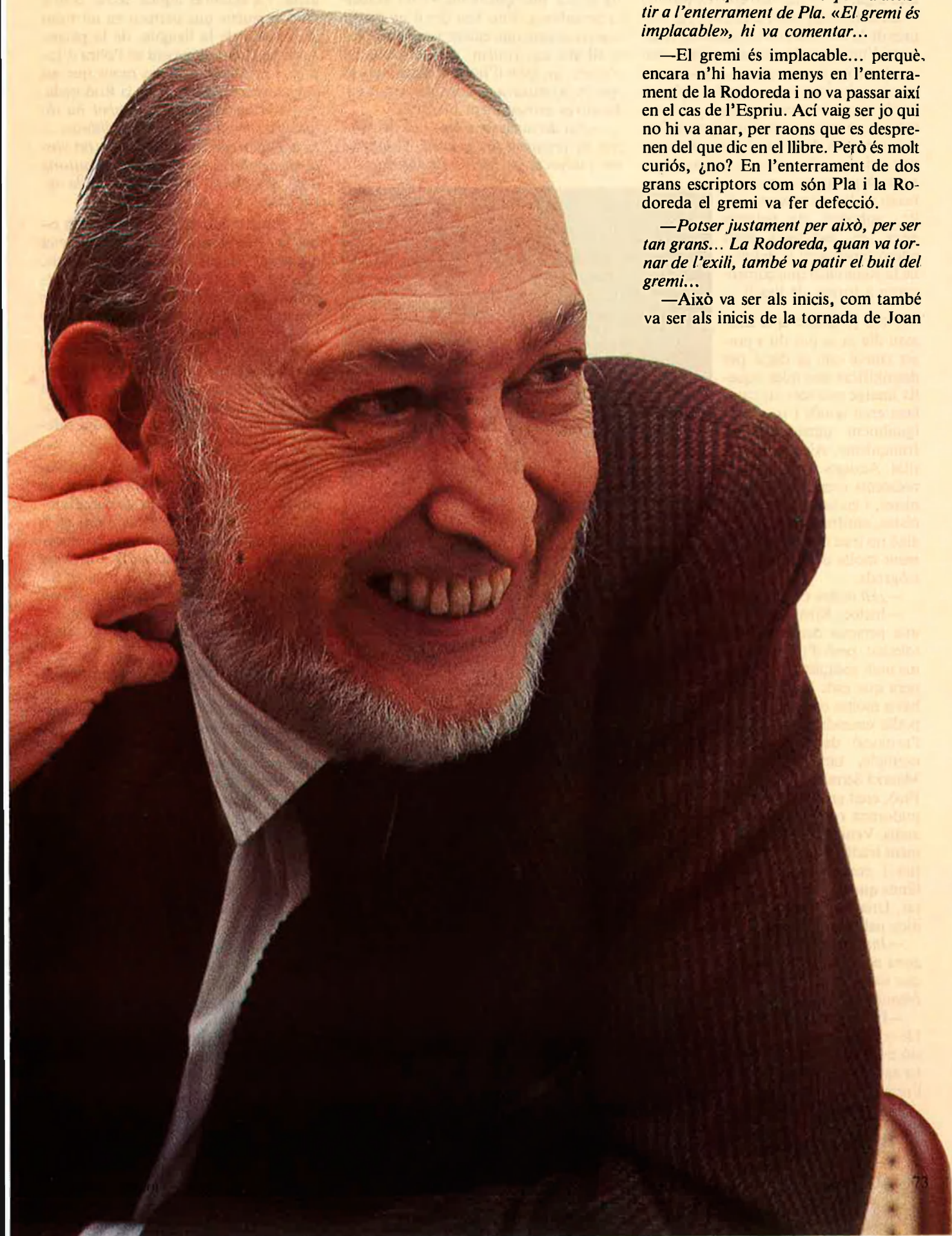
—Era a la vegada una atracció suïcida, i en certa mida també, i ara ja es pot dir, una atracció assassina. Això, ho deixo penjant en el text perquè en

l'estat d'ebrietat que transportava Pla, que transportàvem tots plegats, resulta molt difícil esbrinar-ho. Crec que en el fons era un acte suïcida, però, sabent que anàvem tres persones més en el cotxe. No obstant, d'això ja fa molt de temps i havíem begut força...

—Tres persones més, vostè, que conduïa, Baltasar Porcel, i Isabel, la seua dona. ¿Creu que l'atracció assassina de Pla era per algun dels tres en particular?

—És absolutament indefinible i crec que tant se val. En aquella carretera complicada que va des de l'Escala a Palafrugell, en aquelles hores de la matinalada, amb el cos ple d'alcohol, amb aquella boira densíssima, i a la veloci-

tat que anàvem, érem tots quatre els que estàvem en perill de mort.

—*Per cert, vostè va ser un dels escassíssims escriptors catalans que va assistir a l'enterrament de Pla. «El gremi és implacable», hi va comentar...*

—El gremi és implacable... perquè, encara n'hi havia menys en l'enterrament de la Rodoreda i no va passar així en el cas de l'Espriu. Ací vaig ser jo qui no hi va anar, per raons que es desprenen del que dic en el llibre. Però és molt curiós, ¿no? En l'enterrament de dos grans escriptors com són Pla i la Rodoreda el gremi va fer defecció.

—*Potser justament per això, per ser tan grans... La Rodoreda, quan va tornar de l'exili, també va patir el buit del gremi...*

—Això va ser als inicis, com també va ser als inicis de la tornada de Joan

Oliver, i possiblement d'altres escriptors. Suggerixo que si en queda algun viu més gran que jo que ho expliqui, que digui la veritat del que va passar.

En definitiva, aquí, a Catalunya, després de la derrota i de la tremenda diàspora d'intel·lectuals compromesos, van quedar tota una sèrie d'escriptors que eren catalanistes de soca-rel, però que per la seva formació catòlica, pels seus orígens, o perquè ideològicament eren més o menys de dretes, van poder tornar aviat, o simplement no se'n van anar. Aquests sectors no reberen ni de bon tros com calia, sobretot els primers anys, els escriptors molt compromesos en la defensa de la República que començaren a tornar de l'exili.

I bé, jo penso que això avui dia ja es pot dir i potser convé que es digui per desmitificar una mica aquella imatge que tots els catalans eren iguals i tots eren igualment perseguits pel franquisme. Això no és veritat. Aquests nuclis catòlics resistents eren molt catalanistes, i en tant que catalanistes, antifranquistes, però això no traia que ideològicament molts d'ells foren retrògrads.

—*¿Hi inclou Carles Riba?*

—Incloc Riba, que era una persona democràtica i tolerant, però d'un catolicisme molt complet, de tal manera que estic segur que hi havia moltes coses que ell no podia entendre o seguir en l'evolució del temps. Per exemple, tant Riba com Maurici Serrahima, o López-Picó, eren gent summament pudorosa respecte a les qüestions sexuals. Venien d'una societat profundament tradicional, eren homes democràtics i comprensius, però dins d'uns límits que havien de respectar la intimitat. Una intimitat extremadament pública pel que fa a qüestions sexuals.

—*Intimitat pròpia i dels altres, segons sembla. La traducció de Kavafis que va fer Riba, en aquest sentit, és emblemàtica.*

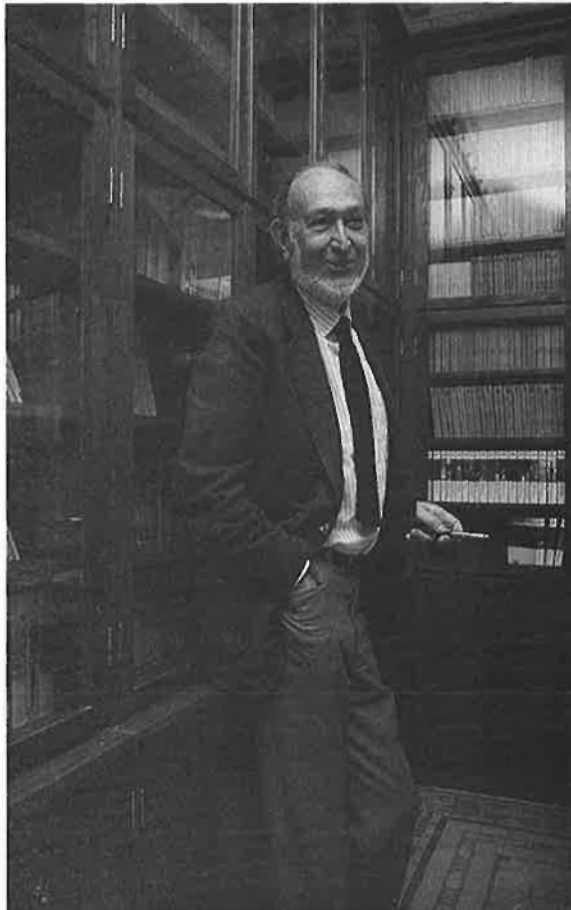
—És evident, i fàcilment comprovable comparant els textos, que en la versió de Riba l'homosexualitat de Kavafis apareix prou més difuminada que en l'original o en els traductors posteriors.

—*L'homosexualitat és un tabú en quasi tota la literatura catalana...*

—No oblidem, per exemple, que

l'única persona del jurat que es va negar a donar el seu vot a Lluís Fernández, quan va guanyar el premi Bertrana amb *L'anarquista nu*, va ser Maurici Serrahima. I ho feia des d'un sincer convenciment que entenc i respecto. Per a ell era tan violent, tan radicalment violent, un món d'homosexuals, que és que ja no entrava en consideracions valoratives estrictament literàries.

—*No deixa de ser irònic que Serrahima literàriament fos prouistià. També va ser l'advocat de Mercè Rodoreda...*

Pla, desgraciadament, parlava malament de tothom.

—Sí, ho va ser, i pel que sabem, també va mirar de portar-la, diguem-ne pel bon camí.

—*No és d'estranyar, doncs, que la secretivitat, que vostè subratlla tant en el seu retrat, fos un element essencial en el caràcter de la Rodoreda, pur instant de supervivència, al capdavall.*

—*¿Ah!, sí, sí,...* això és patent. El que passa és que jo tampoc puc fonamentar exclusivament en aquest fet la secretivitat de la Rodoreda i la seva proximitat als rosacreus, perquè llavors automàticament hauria d'aplicar el mator esquemà a la proximitat de Salvador Espriu als cabalistas. I em sembla que els orígens són molt diferents.

Jo més aviat faria una interpretació agosarada de tipus general dient que da-

vant d'una situació de persecució i clandestinitat, alguns intel·lectuals tendeixen a amagar-se, a comportar-se secretament, i a elaborar aquest secret com a nucli hermètic que permeti en un futur la salvació de la llengua, de la pàtria. Això funciona clarament en l'obra d'Espriu, i combinat amb les raons que assenyales, també en la de la Rodoreda.

—*«M'han explicat que algú ha dit que era ell qui m'escrivia els llibres...» fa la Rodoreda en el seu retrat, on vostè nega rotundament aquesta coautoría d'ell, d'Obiols, l'home-passió de la novel·lista.*

—Encara que no massa, això està escrit ja fa un temps. Ara sabem, gràcies a Carme Arnau i Montserrat Casals, que són les que estan treballant en els manuscrits de la Rodoreda, que aquests textos porten nombroses correccions o observacions fetes per la mà d'Obiols. Però això no significa coautoría de l'Obiols, al meu entendre. La Rodoreda tenia raó quan deia que les seves eren novel·les de dona. I per tant, la influència d'Obiols, en tot cas, es podia referir a l'estil però no al fons.

La presència hi era, que ella escrivia només per a l'Obiols perquè no tenia un públic, que l'Obiols i ella devien discutir molt els textos és veritat, i que ell li feia força anotacions sembla comprovat. Ara, que la Rodoreda funciona com a gran escriptora tota sola és inqüestionable. Només cal llegir *Mirall trencat* o *La mort i la primavera* escrites o reescrites després de la mort d'Obiols.

—*¿Mirall trencat és la seua millor novel·la?*

—Bé, això és molt difícil de dir perquè hi ha tres o quatre novel·les claus en l'obra de la Rodoreda. Potser com a novel·la la més o menys tradicional *Mirall trencat* és la millor. Ara bé, com a novel·la d'aprofundiment, hauria de tornar a llegir *La mort i la primavera* per saber què passa amb aquest llibre que ella considerava la seva obra fonamental.

—*L'any 59 vostè va baixar a Gandia en companyia d'Espriu...*

—Sí, vam ser jurats del primer premi Ausiàs Marc, que va guanyar Joan Oliver amb *Vacances pagades*. Més tard, el premi es va desdoblar en l'Ausiàs Marc de poesia i en el Joanot Martorell de prosa...

—*Que és el premi que va guanyar l'any passat amb Els escenaris de la memòria. ¿Va participar-hi, en part, con-vocat per la nostàlgia?*

—Jo m'ho vaig plantejar sempre com una mena de record entranyable d'aquella anada, que va ser una de les

poques sortides que va fer l'Espriu. Van ser uns dies viscuts molt intensament perquè era difícil no viure'ls així entre les polèmiques, discussions, querelles, etc., que hi podia haver entre Fuster, Espriu, jo mateix, amb l'ingredient una mica exòtic que va resultar la presència de Dámaso Alonso. Bé, va ser un record bastant condicionant perquè jo hi tornés, ara com a concursant.

—A EL TEMPS *tenim una fotografia d'aquell viatge on hi ha Fuster, Espriu, i una bella senyora...*

—Sí, Isabel, la meua dona.

—*Isabel és una presència constant, tot i que una mica diluïda, en el seu llibre. Parle-me'n, si li sembla.*

—Isabel ha estat un testimoni, en alguns casos determinant, de les històries que narro en el llibre. Segurament hauria estat molt més complicada la conversa amb la Rodoreda, poso per cas, sense ella, una altra dona. Tot i ser la Mercè una dona molt tancada, aquella xarrada a Ginebra va tenir una certa fluïdesa perquè també hi era la Isabel. De la mateixa manera va ser decisiva la seva presència durant tot el viatge a l'URSS que vam fer amb els Alberti. La seva fotografia amb Ungaretti va ser l'origen de la meua relació amb el poeta... Alguna gent m'ha comentat que Isabel surt molt al llibre. Bé, Isabel surt perquè hi era, sense més implicacions.

—*La meua pregunta anava en un sentit contrari. Isabel, per al meu gust, hi queda excessivament desdibuixada. ¿Com és, la seua dona?*

—Després de trenta anys de viure amb ella... Isabel ha estat a la vegada una persona molt activa en la meua relació amb els altres i una personalitat molt acusada per ella mateixa.

—*Del retrat que en fa al seu llibre, Gimferrer apareix com a molt raret.*

—Pere no ho ha amagat mai, i des que porta barret encara menys.

—*¿Com valora la seua obra?*

—Hi ha tota una sèrie de textos alguns dels quals estan molt bé, però com a conjunt m'interessa sobretot la seva poesia, i m'interessen molt els *Dietaris*. Els *Dietaris* són una peça literària de primera categoria.

—*¿I el Fortuny?*

—El *Fortuny*, al meu entendre, no està gens malament però, és clar, ni és novel·la ni deixa de ser-ho, és un text especial, l'elaboració del qual vaig viure molt des de dins, i des d'aleshores no he tornat a fer-ne una lectura més distanciada. Crec que vaig ser una de les primeres persones que el va llegir abans de presentar-se i guanyar el Lluïl, i a mi em va agradar. Em va agradar com a text. Com a novel·la no ho sé. Potser

Espru, Fuster i una bella senyora.

Més Fuster, si us plau

—**V**ostè també és l'editor de Fuster. ¿Què passa amb la seua *Obra Completa*? ¿Per què no es completa?

—Precisament al Congrés de València de juny de l'any passat en vam parlar, Fuster i jo. És clar, ací intervé l'autor d'una manera determinant, en gran mesura és l'autor qui decideix el contingut dels volums de l'*Obra Completa*. I la veritat és que, des de fa dos anys, Fuster no ha enviat l'índex del volum sisè. Li he escrit cartes, n'he parlat amb ell, però no me l'ha enviat, i en canvi sí que m'ha fet arribar un pròleg inèdit per a un llibre de Voltaire. Per tant, no sé ben bé quina és la seva actitud. Així que envie l'índex, sortirà publicat el sisè volum perquè de material, n'hi ha, el que passa és que l'ha de triar ell.

—*Perquè l'obra de Fuster es ven.*

—Sí, és més, hi ha, si no m'equívoco, dos o tres volums exhaurits, i havíem quedat que, en sortir el nou, en fariem la reedició. Però, és clar, ell ha de donar certes garanties que l'obra no s'ha acabat... I si no, potser també el reeditarem, encara que vollem que anessin lligades edició i reedicions. □

si en fes d'altres, podríem establir un univers novel·lístic en Gimferrer.

—A Els escenaris de la memòria no ha inclòs el seu retrat de Ferrater que va publicar en el llibre sobre Els vint-i-cinc anys de la Lletra d'Or. ¿Per què?

—Gabriel Ferrater mereix més extensió que no pas aquesta. A més, com ja he dit algunes vegades, en aquesta selecció de textos no hi ha cap escriptor de la meua generació. Si faig algun paper sobre la meua generació, serà d'una altra manera que en aquest llibre. Més directa i personal, més profundament implicat jo mateix.

—*¿Ferrater és un gran poeta?*

—Haver conegut les discussions de Ferrater sobre poesia, haver-ne sentit fragments inèdits, haver-li sentit llegir-ne... per a mi, i en aquells moments, Ferrater em va resultar un gran poeta. Ara, amb la distància dels anys, per a estar segur o no, l'hauria de tornar a llegir. La mateixa limitació de la seva obra feia que potser no fos un gran poeta sinó un bon poeta menor. No ho sé.

També la Carme Riera em diu que Barral és molt millor que Gil de Biedma. No ho sé, és clar. Per a mi, els dos grans poetes que han viscut al meu costat han estat Gil de Biedma i Ferrater. No ho sé, resulta difícil, si no t'ho proposes, mirar amb distanciament els teus amics.

—*Carlos Barral, a les seues memòries, defineix Castellet com «el màs agudo sociòlogo de la literatura de la pos-*

Estiu

NOVETATS en LLIBRES

<p>edicions 62 s/a</p> <p>LA TEVA TERRA Cesare Pavese El Cangur, 109. 120 pàgines. Una novel·la de Pavese plena de poesia en un relat alhora senzill i commovedor.</p>	<p> Editorial Laia</p> <p>COBRA VERDE Werner Herzog Col·lecció El Mirall i el Temps, 112 pàgs. Kíaus Kinski és Cobra verde, el senyor dels esclaus, l'home que va comandar un exèrcit d'amazones.</p>
<p>Edicions BROMERA</p> <p>EL FANTASMA QUE PAGAVA LLOGUER Henry James Col·lecció A la lluna de València, 4 La por i l'atracció unides. Una casa intrigant i solitària on, puntualment, es paga un arrendament molt espe- cial.</p>	<p>EDITORIAL EMPÚRIES</p> <p>VOLS QUE ET TALLIN UNA ORELLA? David Cirici Col·lecció El Laberint de Paper. Una nova col·lecció de novel·la interactiva per a joves, amb autors del país de qualitat literària provada.</p>
<p> GREGAL LLIBRES consorci d'editors valencians s.a.</p> <p>EL BRAÇ MARCIT Thomas Hardy Col·lecció Gregal Juvenil, 23 Traducció de Carme Manuel. Dibuixos de Micharmut</p>	<p><i>La Galera</i> LA GALERA, S. A., EDITORIAL.</p> <p>LES ALES ROGES Miquel Rayó i Ferrer Col·lecció Els Grumets de la Galera. Premi Josep-M. Folch i Torres 1987. Presentació: Xavier Pastor, president de Greenpeace, Espanya. Il·lustracions d'Ismael Balanyà.</p>
<p> EDITORIAL TRES I QUATRE</p> <p>PRODUCCIONS ANSIETAT (1970-1988) Salvador Jàfer Col·lecció Poesia, 52. L'obra completa d'un poeta de la generació dels 70 in- trodueix la nova etapa d'aquesta col·lecció.</p>	<p> <i>curial</i></p> <p>FONAMENTS 7 Prehistòria i Món Antic als Països Catalans Dirigida per Miquel Tarradell.</p>
<p> <i>Edicions Proa</i></p> <p>RETRAT D'UN ASSASSÍ D'OCELLS Emili Teixidor A tot vent, 264 Il·lustració de Carme Sanglas. 208 pàgs. 1.400 ptes.</p>	<p> EDITORIAL TRES I QUATRE</p> <p>BLAVA FULGÈNCIA Joan Maluquer Col·lecció Poesia, 53. Primer llibre d'un autor jove.</p>

«La Rodoreda funciona com a gran escripto-
 ra tota sola».

guerra». Mai no he sabut si és un elogi
 o un exabrupte crític.

—En Barral, sempre que en parla,
 diu que jo sóc la persona que ha sortit
 més ben tractada a les seves memòries.
 Aleshores ho he d'agafar més aviat com
 un elogi, però ignoro si ho és en la seva
 intenció.

—En la meua opinió el que millor
 queda en les seues memòries és el ma-
 teix Barral. «Espigado y militante de si
 mismo...», el va descriure, magistral-
 ment, Juan Marsé...

—(... Riu per tota la boca i silen-
 ciament, Josep Maria Castellet).

—Barral també hi afirma que vostè
 estava «poco dotado para la compren-
 sión profunda de la poesia». ¿Què
 n'opina el més famós i polèmic antò-
 leg de la poesia castellana i catalana de
 les últimes dècades?

—Mira, jo penso que aquelles anto-
 logies estan fetes una mica a distància.
 Per tant, no estan articulades a través
 d'estudis previs de cadascun del poetes
 antologats... si això és el que vol dir Bar-
 rral, té raó. No obstant això, trobo que
 per altres camins crítics més individua-
 litzats, sí que m'he acostat en profun-
 ditat al que deien, al que volien dir, al-
 guns poetes essencials.

—No voldria acabar l'entrevista sen-
 se demanar-li si se sent ben reflectit al
 llibre sobre La escuela de Barcelona, de
 Carme Riera.

—Diria que, en línies generals, sí. El
 que passa és que, com és un llibre molt
 detallístic, té molts petits errors que de
 vegades distorsionen una mica les co-
 ses. Considero, a més, com ja he co-
 mentat a la Carme, que la idea inicial,
 la de promoure els tres poetes de l'Es-
 cola de Barcelona, potser queda massa
 diluïda i barrejada amb els poetes de
 Madrid, amb els poetes castellans. Tot
 plegat, el llibre dibuixa bastant bé el que
 va ser aquell grup, i a desgrat dels
 errors, crec que és, si més no, un testi-
 moni vàlid d'una història que, per l'in-
 terès que veig que desperta, suposo que
 produirà més paper. □